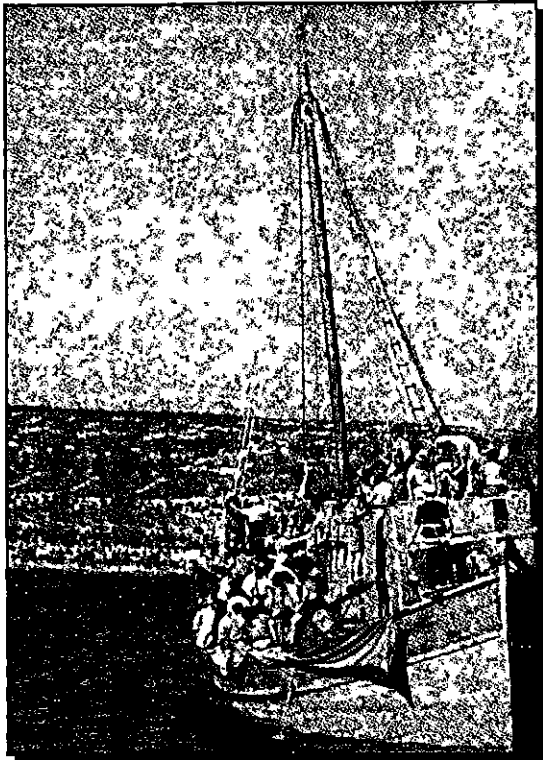

הנרייטה סאלז

מ פ ר נ ט כ נ
 שם במקור ← Arites Salas
 שם כספית מעפילים ← הנרייטה סאלז
 סוג כלי השיט ← ספינה עשויה עץ
 תפוסה/הדחק ← 150 טון
 הנעה ← מנוע דיזל
 מהירות ← 8 קשר

ההיסטוריה של הספינה: שימשה כספינת משא

רכש והכנה

הרוכש: יאני אבידב, לוי שוורץ, בנימין ירושלמי.
 מקום הרכישה: פיראוס, יוון.
 גילוי ברזטי בשלב זה: לא היה.
 נמל הכנה: פיראוס (Piraeus).

צוות ההכנה: שמואל (סמק) ינאי, בנימין ירושלמי, אריה קפלן (קיפי) בעזרת פועלים מקומיים.
 ארגון הספינה להעפלה: במחסני הספינה נבנו דרגשי עץ ללינה, הותקנו בתי שימוש, וכן הותקן מבנה מיוחד בירכתיים, בגובה שני מטר עשוי קונסטרוקציית מתכת ומכוסה בקרשים, למען הילדים הקטנים. גם מזון מיוחד נרכש עבורם.

צוות ומלווים

מפקדי הספינה: אריה קפלן (קיפי); שמואל (סמק) ינאי.
 מלווה נוסף: בנימין ירושלמי (עד לפגישה עם רפי 2).
 גדעוני: יוסף לזרובסקי.
 מכשירי קשר: מכשיר מתוצרת עצמית שנבנה ביוון על-ידי אברהם ליכובסקי, שימש לקליטה ולשידור.
 רב חובל: יוני.
 צוות הספינה: חמישה מלחים יוונים, אחד מהם מכונאי.

העלאת המעפילים

נתיב שיט לנמל החעמסה: מפיראוס לחוף, דרומית לאתונה, ליד כף סוניון (C. Sounion).
 נמל החעמסה: חוף ים סלעי ליד כף סוניון, דרומית לאתונה. אותר על-ידי 'סמק' באמצעות דייגים יוונים.
 יחס השלטונות: לא גילו את דבר ההפלגה.
 מספר המעפילים: 546.

גילאים שונים, ביניהם משפחות גדולות בתוכם כ-180 ילדים ובני נוער עד גיל 16 ו-28 תינוקות. לא היו חברי תנועות נוער. רובם היו ניצולי מחנות ופרטיזנים מהמפלגה הקומוניסטית היוונית, וחלקם ניצולי מחנות מהונגריה. מחנה עולים שהוקם במתכונת מחנה קיץ בסמוך לחוף ההפלגה. ברגל, מרחק של כמה מאות מטרים. המעפילים התרכזו במחנה שהוכן למענם כשבועיים לפני מועד ההפלגה. כולם היו יהודים יוונים, והשלטונות ידעו על הפעילות במחנה. לקראת ההפלגה ערכו המארגנים תרגילי הטעיה. הם הכריזו על טקס סיום מחנה הקיץ, ובו מפגני ספורט בנוכחות ראש העיר ומכובדים. התאריך שפורסם היה שבוע לאחר ההפלגה. כך שביום ההפלגה, ללא התראה מוקדמת, נלקחו המעפילים ברגל אל החוף. הספינה עגנה סמוך לצוק, והעולים פסעו על גבי קרש שחונת מהצוק לסיפון. העלאתם החלה לפנות ערב והסתיימה בחשיכה.

גיל, מוצא ושייך תנועותי:

מחנה המעפילים:

דרך הגעה לאזור ההעמסה:

ההעלאה:

ההפלגה

30 ביולי 1946 בשעה 23:00 בקירוב. דרך איי יוון, דרומית לכרתים ומשם בקו ישר לחופי הארץ. במקביל ליהנרייטה סאלדי יצאה מהמעגן רפי 2, ספינת עץ קטנה בפיקוד שמואל (סמק) ינאי, ועליה 150 יהודים מהונגריה. תוכנן שבלב ים, סמוך לחופי הארץ, יעברו המעפילים ליהנרייטה סאלדי ורפי 2 תחזור ליוון כשעליה צוות המלחים היווני של יהנרייטה סאלדי. כבר בראשית הדרך החל להתנדנד המבנה שחוקם עבור הילדים, והיה חשש שיתמוטט. ביום השני החל המנוע להשתעלי, ובגלל סערה קשה נאלצה הספינה לעגון באי סירינה, שבו טבעה 'רפיח' כמה חודשים אחר-כך. משפחה יוונית אחת שישבה באי התנגדה לעגינת הספינה, ובניה באו לאיים בנשק לבל ירדו נוסעיה. לאחר ויכוח הסכימו שהעולים ירדו, בתנאי שישהו בקרבת הספינה. היוונים חששו שמא יילקח מזונם. לאחר שעגנו, פורק מן המנוע החלק שהתקלקל, ורפי 2 הפליגה עמו תזרה לפיראוס כדי לתקנו. תושבי האי הזהירו את נוסעי הספינה מפני פטרולים של משטרה, והציעו להם לעבור לאי אחר. הספינה הפליגה לאי Camelia, ושם המתינו לרפי 2 שתחזור עם החלק המתוקן. ההפלגה חודשה לאחר שישה ימים ועברה ללא תקלות. במרחק 150 מיל מחופי הארץ נפגשו שתי הספינות והחילוּפין בוצעו כמתוכנן. המכונאי היווני נשאר והמשיך לארץ. בנימין ירושלמי חזר ברפי 2 ליוון.

תאריך הפלגה ושעה:

נתיב ההפלגה:

אירועים בדרך:

עימות עם הבריטים

סמוך לחופי הארץ התגלתה הספינה על-ידי שתי משחתות בריטיות. היה זה לאחר עלייתם של מעפילי הספינה הקטנה בלב ים. ההוראות היו לא להתנגד במקרה ויועברו למחנה מעצר בעתלית. לא היה טעם להתחמק, מפני הצפיפות הרבה, ריבוי הילדים והנשים, מיעוט השחיינים הטובים או השייטים, ואי אפשר היה לאלתר דבר. לאחר שנתגלו על-ידי משחתות בריטיות, ניסתה הספינה להפליג צפונה מקיסריה, ואז הגיעה משחתת נוספת שהורתה להם להשליך עוגן במפרץ חיפה. היה זה עם עלות השחר. הספינה השליכה עוגן מחוץ למפרץ, וסירות עם אספקת מזון וציוד החלו להגיע אליה. באחד מכיכרות הלחם שסופקו להם הוטמן פתק שבו נאמר כי הם עומדים להיות מגורשים לקפריסין ועליהם להתנגד לכך. באותו זמן הוברח אל הספינה תרמיל עם חומרי נפץ ובקשה לנסות לפוצץ את אוניית הגירוש. בקשה זו לא מולאה בגלל עייפות. 'סמק' חיפש אמנם מקום מתאים להטמנת מטען הנפץ בחיפוי המעפילים, אך כאמור לא ביצע את הפיצוץ.

גילוי וליווי בריטי:

הכנות לעימות והוראות:

העימות:

החלה התארגנות להתנגדות. האנשים חולקו לקבוצות ולעמדות, ניתנו להם מקלות וקופסאות שימורים ליידוי. הנשים הורדו למחסנים. המלווים חיבלו במנועי הספינה. בני הנוער הקיפו את הבריטים בירכתיים ומנעו מהם לפעול. בשעה 03:00 לפנות בוקר, הגיעה סירה בריטית כדי לחתוך את חוּגוֹן ולגרור את הספינה לנמל חיפה. ברגע זה החלה התנגדות שנמשכה כמה שעות. מלחים בריטים שעלו לסיפון נלקחו בשבי ונכלאו בחדר שהוכן לכך. הבריטים השיטו גוררות גבוהות, ומלחים שהיו בחן עלו לסיפון. חלקם הושלכו לים וחלקם נשבו. כמות השבויים מנתה 30 איש. הבריטים הפעילו זרנוקי מים, ארבע משחתות הקיפו את הספינה, וכן הסיירת אג'קס (Ajax), שהיתה ידועה מפעולות הגבורה שהשתתפה בחן במלחמת העולם השנייה, כמו הטבעת ה'גראף שפי' במימי ארגנטינה. הקפטן של Ajax ביקש לעלות לספינה להתרשם מהמצב. 'קיפי' ערך לו סיור שזעזע אותו בגלל הצפיפות והתנאים ששררו בספינה, אך אמר כי עליו למלא הוראות ואינו יכול להבטיח שלא יגורשו מן הארץ.

לאחר שירד, הקיפו את הספינה עשר סירות מנוע, וחיילים בריטים הטילו מהם רימוני עשן – אחד מהם נפל בחדר התינוקות, ואז סימן 'סמק' ינאי אות כניעה. הספינה נגררה לנמל. היה זה ב-12 באוגוסט 1946. אחר-כך חועברו המעפילים, תוך התנגדות פסיבית, לאוניית הגירוש Empire Rival ונלקחו לקפריסין.

חילוץ מלווים

הוראות: על-פי ההוראות, היה על המלווים להתערב בין המעפילים ולהגיע עימם לקפריסין. האלחוטן, 'סמק' ו'קיפי' ירדו עם המעפילים, עלו לאוניית הגירוש והגיעו לקפריסין. ירושלמי חזר ליוון בספינה הקטנה. לזרובסקי הכניס את מכשיר הקשר לתוך תרמיל והצליח להבריחו מהספינה ולקחתו לקפריסין. הוא עשה זאת בעצתם של 'סמק' ו'קיפי'.

תוצאות

לאן הגיעו המעפילים: מעפילי 'הנרייטה סאלד' היו הראשונים להיות מגורשים לקפריסין, יחד עם מעפילי 'יגור'.

ראובן אהרני

מטות תרן

ספינות ההעפלה והרכש
לאחר מלחמת העולם השנייה

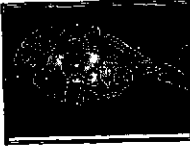

המרכז לתולדות כוח המגן 'ה'הגנה'
ע"ש ישראל גלילי

מיסודן של העמותות:

ארגון חברי ההגנה • אגודת דור הפלמ"ח • יד טבנקין

לאחר יציאתה של "הנרייטה סאלד" אל מחוץ לחופי יוון, נאלץ ראש משרת הזרים באתונה להתפטר מתפקידו, על שאיפשר את יציאת הספינות עם מעפיליהן, כל זאת כפועל יוצא מן הלחץ הכבד על הממשלה היוונית.

הנרייטה סאלד

כבר בחחילת המסע יצאו מנועי "הנרייטה סאלד" מכלל פעולה, ו"רפי" נאלצה לגורר אותה לאחד האיים כים האגאי, סידונה.

מעפלי "הנרייטה סאלד"

המעפילים עברו ימים קשים במקום, ומחשש מהתקלות עם המשטרה, עברו לאי קאמילה, שם המחנינו, עד אשר הגיעו המכונאים, שיצאו עם "רפי" לפיריאוס, עם חלקי המנוע המתוקן.

לאחר שתוקנו המנועים, יצאו שתי הספינות להמשך דרכן. כאשר הגיעו למרחק של כ-200 ק"מ מחיפה, הועברו נוסעי "רפי" אל סיפונה של "הנרייטה סאלד", כהתאם לתכנית המסע, ו"רפי" עם בנימין ירושלמי, שבה ליוון.

על פי התכנית, אמורה הייתה "הנרייטה סאלד" להמשיך ולהוריד את מעפיליה בחוף קיסריה, אולם בגלל הצפיפות הרבה, והרכב אוכלוסיית הספינה בה התרוצצו הילדים בלי חפסקו, שינו המפקדים את התכנית והחליטו לפנות לחיפה.

היחה זו החלטה אומללה, שהביאה אסון על כל נוסעי הספינה.

"הנרייטה סאלד"

אגלי המוצא:	יוון
יממי יציאתה:	סונתי
מס' עולמי:	536
סלונה:	אריטה קפלי
תאריך-הגמר:	שמואל ינאי
התאריך-הגמר:	ביתם ירושלים
התאריך-הגמר:	יממי-הגמר
התאריך-הגמר:	1.2.8.46
התאריך-הגמר:	תחפס

ביום ה-30 ביולי 1946 הפליגה מנמל סוניון אשר ביוון, הספינה הקטנה, "ארייטס-סלם" (ARITES SALAS), בעלת נפח של 150 טון, כפיקודו של שמואל ינאי, ועמה ספינה נוספת, קטנה ממנה, ושמה "רפי", בפיקודו של אריה קפלן. (1)

מסלול "הנרייטה סאלד"

על סיפונן של "ארייטס-סלם" ואחותה "רפי", היו 536 מעפילים, רובם מיוון ומיעוטם מהונגריה, חלק גדול מהם היו ילדי ביית היתומים "קיפסיסה" באתונה, ולכן גם שונה שם הספינה ל"הנרייטה סאלד", לזכרה של ראש מוסד "עליית הנוער" ועליית "ילדי טהור". (2)

את המבצע אירגן יאני אבידב, שקיבל על עצמו את האחריות לבסיס "המוסד לעליה ב", ביוון, ועמו לוי שוורץ ובנימין ירושלמי.

ראכן, הבריטים, כלווי גורדות גבוהות, ארבע משוחות, כמו גם הסירת "אניקס", ארבו לספינה, ובסיוע זרנוקי מים, השתלטו על "הנרייטה סאלד", והעבירו אותה, על כל מעפיליה, לגמל חיפה. (3)

מעפילים על סיפון "הנרייטה סאלד"

בגמל חיפה, החלו הבריטים, בפיקודו של בריגרדי מק-גיל גראהם, במבצע "איגלו" לגירוש המעפילים.

שמעאל ספק ינאי

על ארועי הספינה ב"הנרייטה סאלד" העיד שמעאל (ספק) ינאי, ובלשונו: "ההכנות לאניה היו הפעם שונות לגמרי. לוי שורץ הוחלף ע"י ינאי אבידוב. אני ראה בשליחותו תפקיד של הצלת ילדים. עם עזרתו, שאר ישוב, היה נע ונד במזורים, ברוחבות נידחים ואצל משפחות מצרות אפואת-זחאפשי-זינמיים שנמסרו ע"י הוריהם או מעובו על ידם כאשר נשלחו לאושוויץ. ינאי ושריק הצליחו לאסוף כ-400 ילדים, לרכז אותם במחנה מיוחד ולעד אותם לאניה הבאה. עוד לפני שהיתה לו אניה מוכנה נתן לה ינאי את השם 'הנרייטה סאלד' על שם 'אם עליית הנוער'. בקיץ העברנו כ-200 ילדים למחנה שבקרבת קף סובין. בנינו סוכה ברכתי הספינה בניגוד לכללי ההסוואה אך לא היתה ברירה בגלל ריבוי הילדים. יצאנו, גם הפעם, בשתי ספינות 'הנרייטה' הגדולה עם כ-400 עולים מיוון ורפי הקטנה עם כ-150 עולים צעירים ממזרח אירופה, רובם הונגרים. ההעמסה היתה מהירה וללא תקלה במוע ונכנסו למפרץ באי 'סירינה'. תושבי האי, רק משפחה אחת, אסרו עלינו להוריד אנשים לחוף. הם סיפרו כי בזמן המלחמה הגיעה

לאי השכן אניה עם פליטים יהודים, הפליטים ירדו לחוף והאניה הסתלקה... עברנו לאי הבלתי מיושב מחשש לפטרולים. כעבור ימים אחדים תוקן המנוע והפלגנו לים. סמוך לחופי הארץ העברנו את עולי 'רפי' ל'הנרייטה' והצפיפות גדלה. ליד חוף אשקלון חג מעלינו מטוס, הגיעה משחתות והמשכנו לפי הוראותיה לגמל חיפה. ציפנו כי הכל יתנהל כרגיל: נמל חיפה, מעצר המעפילים בעתלית, התחמקותנו ממעצר וחזרה לאירופה לאניה נוספת. אבל לא כך קרה... (4)

בליל ט"ז באב החל הצבא הבריטי להעביר את מעפילי "הנרייטה סאלד" לאנית הגירוש הבריטית "אמפייר הייברד". המעפילים הגיבו בהתנגדות פאסיבית מול הצבא שהשתמש מולם בסילוני מים.

"הנרייטה סאלד" בין סידת משטרה בריטית

מחשש להתערבות ושיבושים מצד האוכלוסיה היהודית בתופה, הקדים השלטון הבריטי והטיל עוצר כללי על השכונות היהודיות. המעבר של המעפילים לאניות הגירוש יכול היה להתבצע רק לאחר מאבק ותוך שימוש בפצצות עשן.

המעפילים המושגשים הניעברו לאנית הגירוש שהפליגה לקפריסין, הגיעו לחוף פאמאגוסטה ורוכזו במחנה מעצר במקום.

להלן ההודעה הרשמית שהתפרסמה מטעם שלטונות המנדט על תפיסת ספינת המעפילים "הנרייטה סאלד", כדלקמן:

12 באוגוסט 1946
 הבוקר ב-7 עצרה אניה-מנוחית בריטית בתוך המים המדיטראניים של ארץ-ישראל ספינת-מפרע בשם "ארי ס. טאנס", או: "הנרייטה סאלד". הספינה עוגנת במפרץ חיפה ובה 540 נונים בלתי חוקיים. (5)

ש"ס חורב

סניף סניף סניף

הרעפלה החלוצית ביבשה ובים

דניאל בר-אלי ביטון
ת.ד. 117 קיבוץ מעגן
עמק הירדן 1516000